

BAB 1

BUBUKA

1.1 Kasang Tukang Panalungtikan

Salah sahiji karya sastra Sunda nu pikatajieun nya éta wawacan. Wawacan bisa dihartikeun minangka sagala anu bisa dibaca. Dina *Kamus Umum Basa Sunda* (Danadibrata, 2006, kc. 267), wawacan dihartikeun minangka lalakon nu digurit. Sedengkeun nurutkeun Iskandarwassid, anu disebut wawacan téh leuwih jembar ti éta. Wawacan ngawengku carita, dangding, jeung puisi pupuh (1996, kc. 168).

Disawang tina eusina, réa wawacan anu nyaritakeun perkara sajarah, masalah sosial, ogé perkara citra wanoja. Dina *Kamus Besar Bahasa Indonesia* (2008, kc. 97), citra dihartikeun minangka: (1) rupa, gambar, gambaran; (2) gambaran nu dipimilik ku jalma réa ngeunaan pribadi, organisasi, atawa produk; (3) kesan méntal atawa bayangan visual anu timbul tina hiji kecap, frasa, atawa kalimah, sarta mangrupa unsur dasar anu has tina karya prosa jeung puisi; (4) data atawa informasi nu digunakeun pikeun bahan evaluasi. Tapi, teu jarang aya nu ngahartikeun citra minangka sakabéh wujud gambaran méntal, spiritual, jeung paripolah anu némbongkeun ciri has tur ngabédakeun hiji manusa jeung manusa séjenna.

Pamanggih séjenna ditétélakeun ku Djayanegara (1995), anu nétélakeun yén citra wanoja di Amérika dina dasawarsa 1920 raket patalina jeung tradisi Victoria anu nyengker kabébasan jeung *persamaan* hak kaum wanoja mangsa harita, boh dina widang pulitik jeung widang sosial boh dina widang ékonomi.

Di sagigireun éta, O'Neill jeung Chafe (dina Djayanegara, 1995, kc. 176) nétélakeun yén dina dasawarsa 1960, kaum wanoja di Amérika geus ngalaman sababaraha kamajuan, réa wanoja nu jadi pagawé, dibukana jurusan ngeunaan *Kajian Wanita*, sarta ayana tulisan nu medar perkara kalungguhan wanoja. O'Neill jeung Chafe ngécéskeun deui, yén mangsa harita kapanggih kénéh ayana diskriminasi, hususna diskriminasi jabatan.

Niténan éta hal, laju dipatalikeun jeung citra wanoja di Hindia-Walanda (wilayah jajahan Walanda nu kiwari disebut Indonésia). Citra wanoja di Hindia-

Walanda éstu geus katitén ti mimiti datangna kolonialis VOC jeung Éropah. Lilana kolonialis Éropah ngajajah Hindia-Walanda tangtu lain waktu nu sakeudeung pikeun mangaruhan jeung ngarobah tatanan masarakat jajahan, ku jalan ngamangpaatkeun kultur anu geus kawangun saméméhna. Mangsa harita, VOC ngarojong hubungan antara lalaki Éropah jeung wanoja Hindia-Walanda, kalayan tujuan pikeun ngawangun komunitas warga nu hadé. Tujuan séjénna nya éta sangkan lalaki Éropah ngarasa betah cicing di Nusantara. Malah kolonialis nepi ka ‘meuli’ wanoja pikeun dijadikeun pamajikan para bujangan. Tapi, lantaran lalaki nu ngagem agama Kristen dipahing kawin ka wanoja non-Kristen, antukna réa lalaki Éropah nu ngajadikeun wanoja Hindia-Walanda salaku *gundik* atawa nyai (Hellwig, 2007, kc. 35).

Contona, saperti anu karandapan ku tujuh wanoja Hindia-Walanda, anu opat di antarana jadi ‘Nyai’ lalaki Éropah, nya éta Kembang, Nyai Dasima, Nyi Paina jeung Sarinten. Nyai Dasima jeung Sarinten digambarkeun minangka wanoja anu ngarasa bungah ngalakonan hubunganna jeung Edward Williams sarta Adrian Malheure. Maranéhna henteu kungsi ngalaman diskriminasi ras atawa jénder, malah maranéhna dipikanyaah katut diajénan ku dununganana. Nyai Dasima jeung Sarinten jadi ‘Nyai’ kalayan kahayangna sorangan.

Béda halna jeung Nyai Dasima sarta Sarinten, Nyi Paina kaasup wanoja nu dipaksa jadi ‘Nyai’. Alesanna nya éta pikeun nyalametkeun kulawargana tina sifat bengis kaum Éropah. Upama disusud, atra yén sabenerima haté leutik Nyi Paina henteu narima éta kaayaan, antukna Nyi Paina ngalakukeun *pemberontakan* ku cara népakeun kasakit cacar ka lalaki kaum Éropah.

Patali jeung conto anu geus ditétélakeun, dina wilayah publik, wanoja *cenderung* dimangpaatkeun pikeun nyumponan hawa napsu kaum lalaki. Wanoja geus jadi bahan éksplorasi bisnis jeung séks. Copélna, sifat féminis nu jadi kareueus kaum wanoja geus leungit. Di sagigireun éta, budaya patriarki anu kuat ngakar dina kahirupan masarakat nempatkeun wanoja dina posisi *tersubordinasi*. Ayana sikep teu adil di ranah domestik jeung ranah publik kamanifestasikeun dina wangu marginalisasi jeung stereotipe.

Tina pedaran anu geus ditétélakeun, ébréh pisan yén pikeun medar perkara wanoja jeung aspék sosialna, hususna nu aya dina wawacan, diperlukeun hiji panalungtikan anu jero tur daria. Sababaraha panalungtikan ngeunaan wawacan anu geus dilaksanakeun nya éta.

- 1) Skripsi anu judulna “Struktur Wawacan *Carios Munada*” ku Rija, nu ditulis dina taun 2009.
- 2) Tésis anu judulna “Unsur Budaya jeung Ajén Atikan dina Naskah (Manuscript) Wawacan Barjah (Ulikan Budaya-Étnopédagogik)” disusun ku Wulan Widaningsih dina taun 2014.
- 3) Tésis kalayan judul “Wawacan Simbar Kancana (Ulikan Struktural, Budaya jeung Étnopédagogik) ku Opah Ropiah, nu ditulis dina taun 2015.
- 4) Tésis anu judulna “Wawacan Mahabarata Anggitan R. Memed Sastrahadiprawira spk (Ulikan Struktural jeung Étnopédagogik) disusun ku Fajar Sukma Nur Alam dina taun 2015.

Panalungtikan ngeunaan féminisme anu geus dilaksanakeun nya éta:

- 1) Tésis anu judulna “Novel Perempuan Berkulung Sorban dan Pemanfaatannya sebagai Bahan Pembelajaran Apresiasi Sastra di Madrasah Aliyah” ku Eti Muhammad, mahasiswi Program Pascasarjana Universitas Pendidikan Indonesia, nu disusun dina taun 2011.
- 2) Tésis anu judulna “Suara Perempuan dalam Novel Sunda Puputon “Buah Hati” Karya Aam Amelia: Kajian Feminisme” ku Retty Isnendes, salah saurang mahasiswi Program Pascasarjana Universitas Gadjah Mada dina taun 2004.

Ébréh yén *Wawacan Carios Munada* karék ditalungtik nepi ka unsur strukturalna wungkul. Dipilihna *Wawacan Carios Munada* jadi sumber dina ieu panalungtikan, dumasar kana tinimbangan eusi caritana anu mangrupa kajadian nu nyata, nya éta kajadian dipaténi Asistén Résidén Bandung C.W.A Nagel dina tanggal 30 DéséMBER 1842. Dina éta kajadian katémbong ayana hubungan anu raket antara lalaki jeung awéwé. Salian ti éta, katémbong ogé ayana masalah sosial anu dominan.

Tiori anu digunakeun dina ieu panalungtikan nyaéta tiori strukturalisme, feminism, jeung sosiologi sastra. Anu ngabédakeun ieu panalungtikan jeung

panalungtikan séjénnna, nya éta dina ieu panalungtikan dipedar ngeunaan gambaran wanoja Sunda jeung aspék sosial satukangeun unsur struktural anu aya dina *Wawacan Carios Munada*. Upama disawang tina ambahanana, ieu panalungtikan kawilang leuwih jembar batan panalungtikan-panalungtikan saméméhna. Ku kituna ieu panalungtikan anu dijudulan “*Wawacan Carios Munada* (Ulikan Struktural, Féminisme, jeung Sosiologi Sastra)” perlu dilaksanakeun.

1.2 Rumusan Masalah Panalungtikan

Ieu panalungtikan diwatesanan ukur maluruh unsur struktural, gambaran tokoh wanoja, jeung aspék sosial anu aya dina *Wawacan Carios Munada*. Dumasar kana éta hal, masalah dina ieu panalungtikan dirumuskeun dina wangun kalimah pananya ieu di handap.

- 1) Kumaha struktur naratif anu aya dina *Wawacan Carios Munada*?
- 2) Kumaha gambaran tokoh wanoja Sunda anu aya dina *Wawacan Carios Munada*?
- 3) Kumaha aspék sosial anu aya dina *Wawacan Carios Munada*?

1.3 Tujuan Panalungtikan

Ieu panalungtikan miboga tujuan pikeun mikanyaho tur ngadéskripsikeun:

- 1) Struktur naratif anu aya dina *Wawacan Carios Munada*;
- 2) Gambaran tokoh wanoja Sunda anu aya dina *Wawacan Carios Munada*;
- 3) Aspék sosial anu aya dina *Wawacan Carios Munada*.

1.4 Mangpaat Panalungtikan

1.4.1 Mangpaat Tioritis

Mangpaat tioritis dina ieu panalungtikan nyaéta sangkan bisa méré gambaran ngeunaan tiori kasusastraan salaku sarana anu boga peran ngawangun masarakat anu makéna. Lian ti éta, hasil ieu panalungtikan dipiharep bisa ngeuyeuban pangaweruh jeung wawasan, jeung bisa jadi salah sahiji référénsi dina nalungtik sastra Sunda sarta bisa jadi dokuméntasi dina kamekaran sastra Sunda.

1.4.2 Mangpaat Praktis

Mangpaat praktis anu kapaluruh dina ieu panalungtikan nya éta.

- 1) Pikeun guru, ieu panalungtikan dipiharep bisa jadi salah sahiji sumber référénsi jeung bisa ngeuyeuban bahan pangajaran basa Sunda.
- 2) Pikeun nu nalungtik, ieu panalungtikan dipiharep bisa ngeuyeuban pangaweruh jeung wawasan.
- 3) Pikeun masarakat, ieu panalungtikan dipiharep bisa jadi sumber pikeun dilenyepan tur jadi eunteung dina nangtukeun sikep pikeun nyawang kahirupan jeung pasualan-pasualan anu disanghareupan dina alam kiwari, tepi ka ngawangun citra wanoja Sunda.

1.5 Rangkay Tulisan

Rangkay tulisan dina nyusun ieu tésis ngawengku lima bab. Bab 1 nyaéta bubuka, medar kasang tukang tina masalah nu ditalungtik, rumusan masalah, tujuan panalungtikan, mangpaat panalungtikan boh anu ngawengku mangpaat teoritis boh mangpaat praktis, sarta rangkay tulisan nyusun tésis.

Bab II medar ngeunaan rupaning tatapakan tiori nu ngawengku tiori ngeunaan wawacan, strukturalisme, feminismé, jeung sosiologi sastra. Salian ti éta, dina ieu bab ogé dipedar panalungtikan saméméhna sarta raraga mikir atawa kalungguhan tiori dina ieu panalungtikan.

Bab III ngeunaan metode panalungtikan anu digunakeun, anu ngawengku desain panalungtikan (pamarekan, metode jeung galur panalungtikan), sumber data, instrumén panalungtikan, téhnik ngumpulkeun data sarta analisis data.

Bab IV ngadéskripsikeun ngeunaan hasil analisis jeung pedaran panalungtikan nyaéta ngeunaan unsur struktural anu aya dina *Wawacan Carios Munada*, gambaran tokoh wanoja Sunda jeung aspék sosial anu aya dina *Wawacan Carios Munada*.

Anu pamungkas nya éta Bab V, eusina ngadéskripsikeun kacindekan tina hasil analisis jeung saran atawa rékomendasi ti panalungtik ngeunaan hal-hal anu aya patalina jeung panalungtikan kahareupna.